Tata Colin en Boni, Surinaamse slavenromans

IN SEPTEMBER 1832 brandde een zestigtal (houten) huizen in Paramaribo af, als gevolg van brandstichting door enkele slaven, onder wie de bekende Codjo, Mentor en Present, die daarvoor gruwelijk gestraft werden. Het nieuws vespreidde zich snel door de kolonie, zowel onder de zich zorgen makende meesters als onder de slaven die er een teken van een mogelijk naderende bevrijding in zagen. Mede door de op handen zijnde afschaffing van de slavernij in de Engelse gebieden, hing er een sfeer van vrijheids-verwachting en opstand in heel de kolinie.

In het kust-district Coronie werd deze vorm gegeven door Tata Colin, een met profetische gaven beklede slaaf van William Mackintosh van plantage Leasowes. Gedurende drie jaren organiseerde hij een verzetsbeweging waarbij hij het grootste deel van de slaven-macht achter zich kreeg. Maar hij werd verraden door de slaaf George en in Paramaribo met enige medestanders veroordeeld. Voor het vonnis kon worden uitgevoerd, stierf Colin. Volgens zijn volgelingen echter was hij 'verdwenen' om hun definitieve bevrijding voor te bereiden. De verrader George kreeg een beloningspenning voor'Bewezen trouw aan het Wettig Gezag'.

Deze historische gegevens hebben de in 1938 geboren Ruud Mongroo geïnspireerd tot een dunne roman over **Tata Colin** en de net niet gerealiseerde vrijheids-oorlog in het district Coronie in de jaren 1832 tot 1835. Hij vertelt het verhaal sober en zakelijk als een verslag met literaire vorm, beurtelings vanuit de slaven en de (onsympathieke) meesters.

Hij is zeer summier in het beschrijven van bijzonderheden. Wie Sandew Hira's **Van Piary tot en met De Kom** erop naslaat, komt daar ettelijke gegevens tegen die Mongroo gewoon heeft laten liggen, met name wat het profetisch-rituele karakter van Colins optreden betreft. Waarom? Dit is juist voer voor roman-schrijvers, dacht ik.

De taal-beheersing is niet steeds sterk, omdat het woord- en beeldgebruik sterk naar het cliché-matige neigen, maar na **Afanaisa** (1970) en **Het raam** betekent dit verhaal een aanzienlijke literaire vooruitgang.

Deze kleine roman is belangrijk omdat er door Surinaamse auteurs tot nu toe weinig literatuur over de slavernij geproduceerd is. Wel schreven de Nederlander Johan van de Walle de in Suriname spelende slavenroman **Een vlek op de rug** (1963) en de Surinamer Albert Helman **De stille plantage** (1931) en **De laaiende stilte** (1952), maar in deze werken stond de houding van de blanke meesters centraal, niet het lot van de slaven zelf.

Dr Johan Voorhoeve veronderstelde eens dat de Surinaamse auteur zelf niet graag aan zijn eigen verleden en slavernij terugdacht en dat hij daarom er niet over schreef. Daar lijkt dan nu verandering in gekomen.

Reeds in de jaren vijftig schreef Eddy Bruma zijn toneelstukken over de slaventijd: **De geboorte van Boni** en **Basje Pataka,** maar hij was een voorloper daarmee. Edgar Cairo zou hem pas een kwart eeuw later navolgen met **Dagrati! Dagrati! Verovering van De Dageraad** over de opstand in 1763. Men zou in dit toneelwerk èn in de verschijnende romans een herschrijven van de geschiedenis in literaire vorm kunnen zien. Het eigen verleden krijgt literaire gestalte vanuit het eigen perspectief.

Dat is wat de dikke roman **Boni,** geschreven door Johan Edwin Hokstam beoogt: „Boni is het authentieke verhaal van een dappere vrijheids-strijder, gebaseerd op de bloedige gegevens opgetekend in een roerig tijdperk van de Surinaamse geschiedenis."

In vijf hoofdstukken die weer onderverdeeld zijn in een aantal paragrafen beschrijft Hakstam in romanvorm de geschiedenis van de Maroons en speciaal die van Boni en zijn guerrilla tegen het koloniale gezag in de jaren tussen 1765 en 1793, de periode die als die van de 'Boni-oorlogen' bekend staat.

Hoksma besteedt veel aandacht aan historische bijzonderheden en aan het leven van alledag met allerlei gegevens over de leefwijze van de meesters en het harde lot en de gedachtenwereld van de slaven, die beurtelings in het perspectief betrokken worden. Daarbij komt de meedogenloze antithese tussen beide groepen in al zijn wreedheid naar voren.

In tegenstelling tot Mungroo die een sober relaas geeft, schildert Hoksma de gebeurtenissen in felle en schrille kleuren op emotionele wijze. Als geschiedkundige verbeelding is het verhaal van belang, omdat het de visie van een Surinamer op het eigen verleden geeft, als literair werk is deze roman mislukt, omdat hij tekort schiet in taalgebruik en verteltechniek.

Beeldspraak en woordkeus zijn veelvuldig zwak en vaak zelfs fout; de auteur laat het verhaal-gebeuren steeds weer in de steek om extra historische feiten te vertellen. Hij wilde kennelijk volledig alle verzamelde gegevens opnemen, maar slaagde daar niet in via de handeling.

Zo is er een onevenwichtig werk ontstaan, dat soms boeit en soms irriteert door pijnlijke tekortkomingen. Het is te weinig overdacht en daardoor niet voldoende uigekristalliseerd. Een gemiste kans, omdat een literair werk niet alleen een belangwekkende inhoud, maar ook een zuivere vormgeving daarvan vereist.

WIM RUTGERS

Johan Edwin Bokstam: BONI; SAN Productions, P.O. Bx 11685, Amsterdam; 365 blzz. I.S.B.N. 90 9000 234 0

Coordinatie:

Carel

de Haseth